

Lina Faletič
Andreja Avsec
STILI
ODLOČANJA KOT
NAPOVEDNIKI
PSIHIČNEGA
BLAGOSTANJA

129-149

IVANA ROZMANA 7
SI-6210 SEŽANA

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA PSIHOLOGIJO
AŠKERČEVA 2
SI-1000 LJUBLJANA

::POVZETEK

PREUČEVALI SMO ODNOS MED stili odločanja in psihičnim blagostanjem. Predvidevali smo, da bodo stili odločanja napovedovali blagostanje, tudi ob nadzorovanju vpliva demografskih spremenljivk in osebnostnih lastnosti. Posledice odločitev pa bodo dodatno pojasnile psihično blagostanje. V raziskavi je sodelovalo 189 odraslih udeležencev. Izpolnili so Zuckerman-Kuhlmanov vprašalnik osebnosti ZKPQ, Vprašalnik duševnega zdravja MHC-SF in Vprašalnik posledic odločitev DOI. Demografske značilnosti niso pojasnile pomembnega deleža variance blagostanja. Osebnostne značilnosti so pojasnile od 16 do 29 %, stili odločanja od 6 do 11 %, napačne odločitve pa do največ 2 % variance blagostanja. Skladno s pričakovanji sta racionalni in intuitivni stil odločanja napovedovala višje, izogibajoči pa nižje psihično blagostanje. V nasprotju s pričakovanji je spontani stil odločanja napovedoval višje psihično blagostanje.

Ključne besede: psihično blagostanje, Zuckerman-Kuhlmanov vprašalnik osebnosti (ZKPQ), odločanje

ABSTRACT**DECISION-MAKING STYLES AS PREDICTORS OF SUBJECTIVE WELL-BEING**

We examined the relationship between decision-making styles and subjective well-being. We expected that decision-making styles will predict well-being, even when controlling the influence of demographic variables and personality traits and that decision outcomes would further explain well-being. Data were collected from 189 adult participants that answered the Zuckerman-Kuhlmanov Personality Questionnaire (ZKPQ), the Mental Health Continuum (MHC-SF) and the Decision Outcome Inventory (DOI). Demographic variables didn't predict well-being. Personality traits explained from 16 to 29 %, decision-making styles from 6 to 11 % and decision outcomes up to 2 % of the variance of well-being. According to expectations rational and intuitive styles predicted higher and the avoidant style predicted lower well-being. Contrary to predictions, the spontaneous style predicted higher well-being.

Key words: subjective well-being, Zuckerman-Kuhlman Personality Questionnaire (ZKPQ), decision-making

::UVOD

Večino našega življenja sestavljajo odločitve in sicer od manj pomembnih, kot npr. kaj bomo jedli za kosilo, do zelo pomembnih, kot so odločitve o poklicu, družini in zdravju. Laboratorijske raziskave so zelo natančno proučevala, kako se posamezniki soočajo z različnimi vrstami problemov (Spicer in Sadler-Smith, 2005; Appelt, Milch, Handgraaf in Weber, 2011) in kako okoliščine vplivajo na posamezno odločitev (Scott in Bruce, 1995; Loo, 2000; Appelt idr., 2011). Precej manj pa so se raziskovalci ukvarjali z medosebnimi razlikami pri odločanju (Scott in Bruce, 1995; Spicer in Sadler-Smith, 2005). Kljub temu, da ima pri odločanju največjo vlogo sama narava problema in situacijski dejavniki, lahko namreč predvidevamo, da se posamezniki med seboj razlikujejo v pogostosti uporabe posameznih stilov odločanja ne glede na problem. Glede na različno pogostost uporabe bolj ali manj funkcionalnih stilov odločanja pa lahko pričakujemo, da se bodo posamezniki razlikovali tudi glede izidov odločanja. Več napačnih odločitev, kot posledica pogostejše uporabe nefunkcionalnih stilov odločanja, pa lahko vodi k nižjemu zadovoljstvu in blagostanju posameznika ter obratno. Pogostejša uporaba bolj funkcionalnih stilov odločanja lahko vodi k boljšim izidom in posledično k višjemu zadovoljstvu in blagostanju.

Kuzgun (1992) je definiral odločanje kot težnjo k premagovanju trenutnega problema, v primeru, ko več kot ena pot vodi do zadovoljivega izida. Veliko časa so se raziskovalci osredotočali predvsem na raziskovanje učinka, ki ga imata na proces odločanja problem in odločitvena situacija (Loo, 2000). Kasnejše raziskave iz področja stilov odločanja pa so močnejše izpostavile predvsem medosebne razlike med osebami, ki morajo odločitev sprejeti (Thunholm, 2004), pri čemer pa je teh raziskav še vedno zelo malo v primerjavi z drugimi raziskavami na področju odločanja (Spicer in Sadler-Smith, 2005). Scott in Bruce (1995) sta stile odločanja opredelila kot naučen odziv oziroma vedenjski vzorec posameznika, ki je soočen z odločitveno situacijo. Ne gre torej za osebno potezo, temveč za težnjo k reagiranju na specifičen način v odločitveni situaciji, pri čemer imajo velik vpliv tudi značilnosti same situacije (Scott in Bruce, 1995).

Na podlagi predhodnih raziskav in svojih ugotovitev sta definirala vseh pet stilov odločanja (Scott in Bruce, 1995). **Racionalni stil** je značilen za osebe, ki podrobno iščejo in logično ovrednotijo vse obstoječe alternative. Osredotočajo se predvsem na logiko, red in sistematično analizo informacij. **Intuitivni stil** je značilen za tiste, ki namenjajo veliko pozornosti podrobnostim in upoštevajo svoje občutke o tem ali je neka odločitev pravilna ali ne, **odvisni stil** pa za tiste, ki iščejo nasvete in vodenje pri drugih. Tu je pomembno poudariti

razliko med njihovim pojmovanjem odvisnega stila odločanja in med Harrenovo definicijo. Harren (1979) je definiral odvisni stil odločanja kot stil, ki ga osebe uporabljajo, kadar želijo prenesti odgovornost za sprejeto odločitev na nekoga drugega, medtem ko sta Scott in Bruce (1995) poudarila, da gre za iskanje nasveta in podpore pri drugih in ne za prenašanje odgovornosti. **Izogibajoči stil** je značilen za osebe, ki se želijo izogniti sprejemanju odločitve, **spontani** pa za tiste, ki imajo občutek, da se mudi in si želijo odločitev čim hitreje sprejeti. Rezultati njune raziskave so pokazali, da se stili odločanja med seboj ne izključujejo, saj so ugotovili visoke povezave med njimi. Ljudje torej ne uporabljamo samo enega stila odločanja, temveč uporabljamo kombinacijo stilov, pri čemer eden ali dva prevladujeta. Njune ugotovitve je potrdil tudi Loo (2000), ki je ugotovil, da se racionalni stil odločanja negativno povezuje z izogibajočim in spontanim ter pozitivno z odvisnim stilom odločanja, intuitivni pa se pozitivno povezuje tako z odvisnim kot tudi s spontanim stilom odločanja. Do podobnih rezultatov sta prišla tudi Spicer in Sadler-Smith (2005). Za razliko od predhodnih raziskovalcev pa sta ugotovila tudi negativno povezavo med racionalnim in intuitivnim stilom odločanja ter pozitivno povezavo med odvisnim in izogibajočim stilom odločanja. Stile odločanja so na podlagi raziskav razdelili v funkcionalne in nefunkcionalne stile. Racionalni in intuitivni sta bila opredeljena kot funkcionalna stila odločanja, saj so posamezniki, pri katerih prevladujeta, bolj prepričani v svoje sposobnosti, imajo večji občutek samo-účinkovitosti in v večji meri upoštevajo sebe (Nygren in White, 2005). Ti rezultati se delno ujemajo tudi z rezultati drugih avtorjev, ki so pokazali, da posamezniki, ki uporabljajo racionalni stil odločanja poročajo o notranjem lokusu kontrole, medtem ko se intuitivni stil odločanja ni povezoval ne z zunanjim ne z notranjim lokusom kontrole (Scott in Bruce, 1995; Baiocco, Laghi in D'Alessio, 2009).

Nygren in R. J. White (2005) sta ugotovila tudi, da so osebe, ki uporabljajo racionalni in intuitivni stil odločanja bolj optimistične, vestne, sprejemljive in poročajo o višjem samospoštovanju. Njuni rezultati so torej pokazali, da je za posameznika, ki je soočen z odločitvijo, ugodno uporabljati racionalni, intuitivni ali kombinacijo obeh stilov odločanja, saj se le ta dopolnjujeta. Intuitivni stil se v nasprotju z racionalnim stilom pozitivno povezuje tudi z višjo inovativnostjo (Scott in Bruce, 1995), medtem ko se racionalni v nasprotju z intuitivnim pozitivno povezuje z manjšo težnjo k sprejemanju tveganih odločitev (Baiocco idr., 2009). Ravno nasprotno so rezultati pokazali za odvisni, izogibajoči in spontani stil. Osebe, ki uporabljajo predvsem te tri stile odločanja, poročajo o zunanjem lokusu kontrole, saj imajo občutek, da njihova usoda ni v njihovih rokah in so bolj nagnjene k sprejemanju tveganih odločitev (Baiocco idr., 2009). Osebe, ki uporabljajo odvisni in izogibajoči

stil odločanja pa poročajo tudi o nižjem samospoštovanju (Thunholm, 2004).

Glede na posledice raziskave kažejo, da so nekateri stili odločanja bolj ali manj funkcionalni. Eden izmed indikatorjev funkcionalnosti posameznega stila odločanja je lahko pogostost doživljanja dogodkov, ki so posledica slabih odločitev. V ta namen so W. Bruine de Bruin, Parker in Fischhoff (2007) oblikovali vprašalnik, namenjen merjenju prisotnosti negativnih življenjskih dogodkov, ki poročajo o sprejemanju slabih odločitev. V vprašalnik so vključili različne dogodke, pri čemer se niso osredotočili samo na dogodke, ki lahko imajo res hude posledice, kot je tvegano spolno vedenje in pretirano zauživanje alkohola. Vprašalnik sprašuje tudi po bolj običajnih dogodkih kot so metanje hrane stran, ker je potekel rok trajanja, vračanje filma, ki ga še nismo pogledali, v videoteko, tvegana vožnja in še veliko drugih. Njihovi rezultati so pokazali, da se racionalni in intuitivni stil negativno povezujeta z rezultatom na Vprašalniku posledic odločitev, kar pomeni, da so osebe, ki so poročale o pogostejši uporabi teh dveh stilov, poročale tudi o manjšem številu negativnih posledic odločitev. Ravno nasproten odnos pa so odkrili med to mero realnih posledic odločanja in izogibajočim ter spontanim stilom odločanja, saj so osebe, ki so v večji meri uporabljale ta dva stila, poročale o večjem številu slabih odločitev.

Glede na omenjene rezultate lahko označimo racionalni in intuitivni stil odločanja kot funkcionalna stila, ki pripeljeta do različnih pozitivnih izidov, odvisni, izogibajoči in spontani stil pa kot nefunkcionalne stile, ki lahko v večji meri pripeljejo do negativnih posledic. Poudariti pa je potrebno, da odvisni stil ni nujno nefunkcionalni, saj korelira tudi s pozitivnimi izidi, kadar je opredeljen na podlagi vedenja kot je iskanje nasvetov in opore in ne prelaganje odgovornosti (Bruine de Bruin idr., 2007; Parker, Bruine de Bruin, in Fischhoff, 2007).

Uspešnost posameznikovega odločanja pa bi po pričakovanju moralo biti povezano tudi z njegovim psihičnim blagostanjem. Psihično oz. subjektivno blagostanje predstavlja celovito evalvacijo posameznikovega življenja (Keyes, 1998), saj vključuje oceno njegovih izkušenj, dosežkov, odnosov in drugih vidikov njegovega življenja, ki kažejo na naše delovanje v življenju (Keyes idr., 2008). Tako lahko predvidevamo, da bi moral biti posameznik, ki uporablja bolj funkcionalne stile odločanja, ki posledično privedejo do boljših odločitev, bolj zadovoljen s svojim življenjem in imel višje psihično blagostanje. Glede na področje Keyes (2002) loči emocionalno, psihološko in socialno blagostanje. Emocionalno blagostanje predstavlja hedonistični pogled na blagostanje in se kaže skozi prevladovanje pozitivnih emocij nad negativnimi (Keyes idr., 2008). Poleg uravnoteženosti med pozitivno in negativno emocionalnostjo vključuje emocionalno blagostanje tudi posameznikovo kognitivno oceno o njegovem

zadovoljstvu z življenjem na splošno (Lamers, Westerhof, Bohlmeijer, Klooster in Keyes, 2011). Psihološko blagostanje pa temelji predvsem na razvoju posameznika in na njegovih eksistencialnih izzivih v življenju kot so npr. pozitivni medosebni odnosi, osebna rast, sprejemanje sebe, smiselnost, avtonomnost... (Ryff, 1989; Keyes, Shmotkin in Ryff, 2002). Psihično blagostanje pa poleg teh dveh zasebnih komponent vključuje tudi posameznikovo oceno javnega življenja, torej socialnega blagostanja, saj je posameznik vedno del družbe in se vsakodnevno spopada z različnimi socialnimi izzivi (Keyes, 1998; Keyes, 2002).

Zelo malo raziskovalcev se je osredotočalo na raziskovanje odnosov med odločanjem in blagostanjem. Deniz (2006) je npr. ugotovil, da se pozorni stil (podoben racionalnemu) pomembno pozitivno povezuje z zadovoljstvom z življenjem, medtem ko se odlašanje (podoben izogibajočemu stilu), nepremišljeni stil (deloma podoben spontanemu) in prenašanje odgovornosti (samo deloma podoben odvisnemu stilu) pomembno negativno povezujejo s to spremenljivko. Posredno bi lahko o značilnostih odnosa med odločanjem in blagostanjem sklepali tudi iz raziskave (Keyes idr. 2008), v kateri so ugotavljali povezanost blagostanja z različnimi merami samoučinkovitosti. Te mere so se nanašale na prepričanja o sposobnosti učinkovitega reagiranja pod pritiskom in v težkih situacijah, ki pa v večini primerov vključujejo sprejemanje odločitev. Rezultati so pokazali pomembno povezanost vseh treh področij blagostanja s prepričanjem o sposobnosti učinkovitega reagiranja, med drugim tudi odločanja (Keyes idr. 2008). Kot zelo široko mero subjektivnega blagostanja ali prilagojenosti bi lahko razumeli tudi samospoštovanje. Mera samospoštovanja namreč temelji na pozitivnih ocenah samega sebe, ta pozitivna čustva pa so skladna z subjektivnim blagostanjem, ki vključuje vsa naša čustva na splošno (Lamers idr., 2011). Ramanigopal (2008) je ugotovil, da se samospoštovanje pozitivno povezuje s pozornim stilom odločanja (soroden racionalnemu) ter negativno z hitrim odločanjem (soroden spontanemu stilu), odlašanjem, prenašanjem odgovornosti (do določene mere soroden odvisnemu stilu) in obrambnim izogibanjem (soroden izogibajočemu stilu). Nekoliko drugačne rezultate je dobil Thunholm (2004). Ugotovil je le negativno povezanost med samospoštovanjem in odvisnim ter izogibajočim stilom odločanja. Pregled raziskav o povezanosti stilov odločanja z blagostanjem bi lahko zaključili z ugotovitvijo, da tudi povezave z blagostanjem kažejo, da racionalni stil lahko opredelimo kot funkcionalni, izogibajočega kot nefunkcionalnega, ostale stile odločanja pa na podlagi zgolj njihovega odnosa do blagostanja težko označimo kot funkcionalne oz. nefunkcionalne.

::Namen raziskave

V naši raziskavi nas je zanimala napovedna veljavnost stilov odločanja za emocionalno, psihološko in socialno blagostanje. Predvidevali smo, da bodo medosebne razlike v pogostosti uporabe posameznih stilov odločanja pomembno napovedovale medosebne razlike pri vseh treh področjih psihičnega blagostanja, saj naj bi pogostejša uporaba bolj funkcionalnih stilov odločanja vodila k boljšim odločitvam, ki so osnova za višje psihično blagostanje. Odločitve, ki pripeljejo do neželenih posledic, bi lahko namreč vplivale na redkejšo doživljanje pozitivnih in pogostejše doživljanje negativnih emocij ter posledično do nižjega emocionalnega blagostanja. Poleg tega bi lahko pripeljale do občutka, da nismo uspešni pri soočanju z različnimi življenjskimi in socialnimi izzivi, kar bi povzročilo tudi nižje psihološko in socialno blagostanje.

Na nivoju posameznih stilov odločanja pa smo pričakovali, da bosta racionalni in intuitivni stil odločanja napovedovala višje, odvisni, izogibajoči in spontani pa nižje psihično blagostanje. Racionalni in intuitivni naj bi bila funkcionalna stila odločanja, ki pripeljeta do manjšega števila negativnih izidov, ravno nasprotno pa naj bi bila izogibajoči in spontani stil nefunkcionalna stila, ki pripeljeta do večjega števila negativnih izidov in posledično tudi do nižjega blagostanja. V zvezi z odvisnim stilom odločanja rezultati predhodnih raziskav niso konsistentni, zato nismo postavili nobene specifične hipoteze.

Zaradi mnogih raziskav (npr. Steel, Schmidt in Shultz, 2008), ki dokazujejo pomembno povezanost psihičnega blagostanja z osebnostnimi lastnostmi, smo v proučevanje odnosa med stili odločanja in psihičnim blagostanjem kot kontrolno spremenljivko vključili tudi osebnost. Kljub temu, da je petfaktorski model osebnosti prevladujoč pristop k proučevanju osebnosti (Zuckerman idr., 1993), pa je z vidika stilov odločanja bolj zanimiv Zuckermanov model alternativnih pet (Jovanovic, 2011), saj vključuje lastnosti, ki so za področje odločanja bolj relevantne in so se tudi pogosteje uporabljale kot mere medosebnih razlik pri odločanju (Zuckerman idr., 1993; Aluja, García in García, 2002; Baiocco idr., 2009). Glede na predhodne rezultate (Schmutte in Ryff, 1997; Diener, Suh, Lucas in Smith, 1999; Steel idr., 2008; Jovanovic, 2011) smo pričakovali, da se bodo kot najpomembnejši napovedniki vseh treh področij blagostanja, izmed alternativnih petih velikih faktorjev osebnosti, izkazali nevroticizem-anksioznost, sociabilnost in aktivnost.

Na podlagi predhodnih raziskav, ki so dokazale, da se manjše število negativnih odločitev povezuje z boljšim odločanjem (Bruine de Bruin idr., 2007; Parker idr., 2007), pa smo se odločili, da vključimo tudi mero posledic odločanja (DOI) kot kontrolno spremenljivko, saj pričakujemo, da funkcionalni

stili odločanja pozitivno vplivajo na posameznikovo blagostanje posredno, preko vpliva na sprejemanje manjšega števila negativnih odločitev.

::METODA

::Udeleženci

Analizirali smo podatke 189 udeležencev. Vzorec je sestavljalo 136 žensk in 53 moških. Povprečna starost udeležencev je bila 36,34 let in se je gibala med 25 in 69 let. Manjšina udeležencev je imela osnovno (1,60 %) ali srednjo izobrazbo (25,40 %), večina pa je poročala o visoki izobrazbi (73,00 %). Večina udeležencev je bila zaposlena (76,20 %), nekaj udeležencev pa so predstavljali študentje (9,50 %), brezposelni (10,10 %) in upokojenci (4,20 %).

::Pripomočki

Vprašalnika duševnega zdravja – kratka oblika (MHC-SF - Mental Health Continuum - Short Form; Keyes, 2005). Vprašalnik meri tri vidike blagostanja, ki skupaj predstavljajo mero duševnega zdravja. Emocionalno blagostanje opredeljuje zadovoljstvo z življenjem ter prevladovanje pozitivnega afekta ter ga merimo s tremi postavkami. Socialno blagostanje merimo s petimi postavkami, pri čemer vsaka postavka meri eno od dimenzij socialnega blagostanja in sicer socialno integracijo, socialno sprejemanje, socialno prispevanje, socialno aktualizacijo in socialno koherentnost. Psihološko blagostanje pa sestavlja šest postavk, pri čemer se vsaka postavka nanaša na eno od dimenzij, ki ga sestavljajo: medosebne odnose, sprejemanje sebe, avtonomnost, obvladovanje okolja, smisel življenja in osebnostno rast. Udeleženci na 6-stopenjski lestvici (0 - nikoli, 1 - enkrat ali dvakrat, 2 – približno enkrat tedensko, 3 – dvakrat do trikrat tedensko, 4 – skoraj vsak dan, 5 – vsak dan) ocenjujejo kolikokrat so se v zadnjem mesecu počutili, tako kot opisuje postavka. Avtorji so pri evalvaciji kratke oblike Vprašalnika duševnega zdravja (Lamers, idr., 2011) ugotovili, da ima vprašalnik zadovoljive merske karakteristike. Pridobljeni rezultati v naši raziskavi so pokazali visoke zanesljivosti posameznih dimenzij. Crombachov Alfa koeficient je znašal 0,86 za emocionalno, 0,74 za socialno in 0,91 za psihološko blagostanje.

Zuckerman-Kuhlmanov vprašalnik osebnosti (ZKPQ - Zuckerman-Kuhlman Personality Questionnaire; Zuckerman, Kuhlman, Joireman, Teta in Kraft, 1993). Vprašalnik je namenjen merjenju alternativnih petih dimenzij osebnosti – aktivnosti, agresivnosti, impulzivnega iskanja dražljajev, nevroticizma in sociabilnost. Sestavljen je iz 50 postavk, pri čemer vsako dimenzijo

meri 10 postavk. Udeleženci morajo z da ali ne odgovoriti ali menijo, da je to, kar je navedeno v postavki zanje značilno. Merske karakteristike vseh petih dimenzij so se izkazale kot zadovoljive, z zanesljivostmi, ki so znašale od 0,72 do 0,83 (Zuckerman idr., 1993). Zanesljivost posameznih lestvic v tej študiji pa je bila nekoliko nižja in se je gibala od 0,66 za dimenzijo agresivnosti pa do 0,81 za dimenzijo nevroticizem.

Vprašalnik stilov odločanja (GDMS - General Decision Making Style Inventory; Scott in Bruce, 1995). Vprašalnik sestavlja 25 postavk, pri čemer jih po pet meri posamezen stil odločanja: racionalnega, intuitivnega, odvisnega, izogibajočega in spontanega. Udeleženec na pet-stopenjski lestvici ocenjuje, v kolikšni meri posamezna postavka zanj velja, pri čemer 1 pomeni sploh ne velja, 5 pa popolnoma velja. Rezultati avtorjev vprašalnika so pokazali zadovoljivo stabilnost, veljavnost in zanesljivost posameznih lestvic (Scott in Bruce, 1995). Zanesljivosti posameznih lestvic v naši raziskavi so se gibale med 0,68 pri spontanem in 0,86 pri izogibajočem stilu odločanja.

Vprašalnik izidov odločitev (DOI - Decision Outcome Inventory; Bruine de Bruin, Parker in Fischhoff, 2007). Vključuje 41 negativnih dogodkov iz različnih področji. Udeleženec mora najprej odgovoriti z da ali ne na vprašanje ali je v zadnjih 10 letih sprejel odločitev, ki bi omogočala, da do tega negativnega dogodka sploh pride (npr. kupil hrano, si sposodil film, vozil avto,...) nato pa še ali se mu je v zadnjih 10 letih dejanski dogodek tudi zgodil (npr. vrgel stran hrano, ker ji je pretekel rok trajanja, vrnil film, ne da bi ga pogledal, dobil kazen zaradi prehitre vožnje,...). Pri vrednotenju moramo najprej izračunati deleže oseb, ki so negativno odgovorile na prvi del vprašanja (niso sprejele odločitve, ki bi lahko pripeljala do opisane situacije), nato pa moramo osebam, ki so pritrdilno odgovorile na drugi del vprašanja (v zadnjih desetih letih se jim je ta dogodek dejansko zgodil) pripisati to vrednost. Na ta način obtežimo posamezne dogodke, tako da tisti dogodki, ki so v populaciji manj pogosti, dobijo višjo vrednost. Na koncu seštejemo odgovore na vsa vprašanja in dobimo rezultat. Zaradi izredno nizke zanesljivosti tako izračunanih rezultatov ($\alpha=0,38$) smo se pri vrednotenju izognili obteževanju rezultatov. Končno vrednost na tem vprašalniku smo torej izračunali preprosto kot seštevek pozitivnih odgovorov na drugi del vprašanja, saj se je tako zanesljivost opazno izboljšala ($\alpha=0,63$).

::Postopek

Podatke smo zbirali v računalniški obliki. Vprašalnike smo objavili na spletni strani www.ika.si in povezavo poslali sorodnikom, znancem, sošolcem in prijateljem preko elektronske pošte. Sporočilo je vključevalo prošnjo naj rešijo

vprašalnike tisti, ki so stari 25 let ali več oziroma naj vprašalnik posredujejo osebam, ki ustrezajo temu pogoju. Vprašalnik se je začel z razlago raziskovalnega problema. Udeleženci so nato najprej vnesli demografske podatke. Po zaključku tega dela so sledila še vprašanja v zvezi z osebnostjo, blagostanjem, stili odločanja ter vprašanja povezana s posledicami odločitev.

::REZULTATI

V nadaljevanju bomo najprej predstavili opisne statistike posameznih lestvic vključenih vprašalnikov, nato koeficiente korelacije med vsemi vključenimi spremenljivkami, na koncu pa še rezultate regresijskih analiz. V tabeli 1 je predstavljena osnovna opisna statistika posameznih lestvic vprašalnikov ZKPQ, MHC-SF, GDMS in DOI. Na podlagi koeficientov asimetrije in sploščenosti lahko vidimo, da razen pri Vprašalniku posledic odločitev DOI ni večjih odstopanj od normalne porazdelitve, zato bomo v nadaljevanju uporabili parametrijsko statistiko.

Tabela 1. Deskriptivne statistike posameznih lestvic.

	N	Min	Max	M	SD	asimetrija	sploščenost	α
Aktivnost	189	0	10	5,19	2,77	-0,08	-0,93	0,77
Agresivnost	189	0	10	2,77	2,17	0,94	0,82	0,66
Impulzivnost	189	0	10	4,28	2,41	0,22	-0,85	0,68
Nevroticizem	189	0	10	3,93	2,86	0,44	-0,78	0,81
Sociabilnost	189	0	9	4,19	2,46	0,08	-1,06	0,70
Emoc. blagostanje	189	2	15	10,11	2,95	-0,76	0,13	0,86
Soc. blagostanje	189	1	23	11,59	4,98	0,02	-0,57	0,74
Psih. blagostanje	189	4	30	20,77	6,00	-0,69	-0,11	0,91
Racionalni	189	12	25	18,90	2,34	-0,45	0,69	0,69
Intuitivni	189	8	25	17,93	2,50	-0,48	1,17	0,69
Odvisni	189	7	25	16,29	3,35	-0,10	0,06	0,81
Izogibajoči	189	5	24	13,33	3,98	0,27	-0,18	0,86
Spontani	189	6	24	13,49	2,88	0,09	0,29	0,68
DOI_surove	189	0	20	5,88	3,17	1,09	2,12	0,63

V tabeli 2 so razvidne korelacije med spremenljivkami. Če se najprej osredotočimo na povezanost med demografskimi spremenljivkami in merami blagostanja, lahko opazimo, da noben vidik blagostanja ni pomembno povezan s starostjo, spolom ali izobrazbo. Iz tabele 2 je razvidno tudi, da so vsi trije vidiki posameznikovega blagostanja statistično pomembno pozitiv-

no povezani z aktivnostjo in sociabilnostjo ter negativno z agresivnostjo in nevroticizmom. Impulzivnost je torej edina osebnostna lastnost, s katero ni povezan noben vidik psihičnega blagostanja. Če se osredotočimo še na povezave med različnimi vidiki psihičnega blagostanja, lahko opazimo, da so vsi trije vidiki statistično pomembno pozitivno povezani med seboj, pri čemer je najvišja povezanost med psihološkim in emocionalnim blagostanjem, najnižja pa med emocionalnim in socialnim blagostanjem. Kar se tiče odnosa med spremenljivkami, ki predstavljajo stile odločanja in ostalimi spremenljivkami, lahko opazimo, da je rezultat na Vprašalniku posledic odločitev DOI negativno povezan s starostjo in izobrazbo, pozitivno z agresivnostjo, impulzivnostjo, nevroticizmom in izogibajočim stilom odločanja ter negativno z vsemi tremi vidiki blagostanja. Racionalni stil odločanja je z ostalimi spremenljivkami povezan ravno nasprotno. Razvidna je pozitivna povezanost s starostjo in spolom, kar pomeni, da so starejši udeleženci ter moški v večji meri poročali o njegovi uporabi. Opazimo lahko tudi negativno povezanost racionalnega stila z agresivnostjo in impulzivnostjo ter pozitivno povezanost z emocionalnim in psihološkim blagostanjem. Intuitivni stil je ravno nasprotno kot racionalni stil bolj značilen za ženske. Povezan je z visoko impulzivnostjo ter z višjim

Tabela 2. Korelacije med spremenljivkami izračunane s Spearmanovim rho.

	I0	I1	I2	I3	I4	I5	I6	I7	I8
1 Starost	-0,00**	-0,05**	0,01*	-0,24**	0,14*	0,05*	-0,20***	-0,11**	0,10**
2 Spol	0,04*	-0,01**	-0,00**	-0,13*	0,22**	-0,22***	-0,12**	-0,04**	-0,03**
3 Izobrazba	0,11*	0,09*	0,05*	-0,24**	0,11*	-0,11**	-0,08**	-0,04**	0,09*
5 Aktivnost	0,14**	0,14**	0,12*	-0,06*	0,06*	0,12*	-0,09**	-0,12**	0,16**
6 Agresivnost	-0,24***	-0,20***	-0,19**	0,34**	-0,17***	0,09*	0,07*	0,19**	0,11*
7 Impulzivnost	0,01*	-0,04**	0,02*	0,31**	-0,33***	0,26**	-0,20***	-0,05**	0,39**
8 Nevroticizem	-0,38***	-0,18***	-0,34**	0,18**	-0,11**	-0,11**	0,33**	0,41**	-0,14**
9 Sociabilnost	0,12**	0,17**	0,20**	-0,05	-0,03**	0,08*	0,11*	-0,09**	-0,00**
10 Emocionalno	1,00*	0,42**	0,52**	-0,11*	0,15**	0,10*	-0,02**	-0,23***	0,13*
11 Socialno		1,00*	0,47**	-0,20**	0,10*	0,15**	0,03*	-0,18***	0,11*
12 Psihološko			1,00*	-0,14**	0,17**	0,21**	-0,09**	-0,29***	0,13*
13 DOI				1,00	-0,13**	-0,04**	0,09*	0,22**	0,09*
14 Racionalni					1,00*	-0,10**	0,11*	-0,19***	-0,27**
15 Intuitivni						1,00*	-0,18***	-0,12**	0,41**
16 Odvisni							1,00*	0,31**	-0,18***
17 Izogibajoči								1,00*	-0,02**
18 Spontani									1,00

Opomba: * $r < 0,05$; ** $r < 0,01$

socialnim in psihološkim blagostanjem. Odvisni stil je negativno povezan s starostjo in impulzivnostjo ter pozitivno z nevroticizmom. V nasprotju s prejšnjima dvema stiloma odločanja pa odvisni stil ni pomembno povezan z nobenim vidikom blagostanja. Izogibajoči stil je povezan s poročanjem o višji agresivnosti in nevroticizmom ter z nižjim emocionalnim, socialnim in psihološkim blagostanjem. Spontani stil pa je ravno nasprotno pozitivno povezan z aktivnostjo in impulzivnostjo ter s poročanjem o višjem blagostanju na vseh treh področjih.

Nadalje nas je zanimala napovedna veljavnost stilov odločanja in napačnih odločitev za psihično blagostanje. Ob tem smo nadzorovali vpliv demografskih značilnosti in osebnostnih lastnosti. Izračunali smo tri hierarhične regresijske analize, pri čemer smo v prvi stopnji kot napovednika vključili spol, starost in izobrazbo udeležencev, v drugi stopnji pet alternativnih osebnostnih lastnosti, v tretji stopnji pet stilov odločanja in v četrti stopnji izide odločitev. Na vseh stopnjah smo uporabili metodo Enter.

V tabeli 3 so prikazani rezultati regresijskih analiz za vse tri vidike blagostanja. Vključene spremenljivke v največji meri pojasnjujejo psihološko, v najmanjši pa socialno blagostanje. Najprej se lahko osredotočimo na napovedno vrednost demografskih značilnosti udeležencev. Opazimo lahko, da pri napovedovanju emocionalnega, socialnega in psihološkega blagostanja demografske spremenljivke ne pojasnijo statistično pomembnega deleža variance. Statistično pomemben je le regresijski nagib starosti pri napovedovanju emocionalnega blagostanja. Osebnost pojasnjuje od 16 % do 29 % variance posameznih področij blagostanja, pri čemer največ variance pojasni pri psihološkem in najmanj pri socialnem blagostanju. Najpomembnejša napovednika sta agresivnost in nevroticizem. Agresivnost ima statistično pomemben regresijski nagib pri napovedovanju vseh treh oblikah blagostanja, saj osebe, ki poročajo o manjši stopnji agresivnosti, poročajo hkrati tudi o višjem emocionalnem, socialnem in psihološkem blagostanju, medtem ko nevroticizem statistično pomembno napoveduje le nižje emocionalno in psihološko, ne pa tudi socialno blagostanje. Kot statistično pomemben napovednik pa se je pojavila tudi sociabilnost, ki napoveduje višje psihološko blagostanje.

Stili odločanja pojasnjujejo od 6 % do 11 % variance pri posameznih področjih blagostanja in sicer največ pri socialnem, najmanj pa pri emocionalnem blagostanju. Najbolj pomembni napovedniki so intuitivni, izogibajoči in spontani stil odločanja. Iz tabele 3 je razvidno, da je spontani stil odločanja edini statistično pomemben napovednik emocionalnega blagostanja, socialno blagostanje pa statistično pomembno napovedujeta tudi intuitivni in izogibajoči stil odločanja. Vzorec pri napovedovanju psihološkega blagostanja je nekoliko drugačen, saj ga statistično pomembno napovedujejo racionalni, intuitivni in

izogibajoči, ne pa tudi spontani stil odločanja. Osebe, ki so poročale o pogostejši uporabi racionalnega in intuitivnega ter redkejši uporabi izogibajočega stila odločanja, so torej poročale o višjem psihološkem blagostanju, osebe, ki so poročale o pogostejši uporabi intuitivnega in spontanega stila in redkejši uporabi izogibajočega stila, so poročale o višjem socialnem blagostanju in osebe, ki so poročale o pogostejši uporabi spontanega stila odločanja, so poročale v višjem emocionalnem blagostanju. Posledice odločanja so se izkazale kot statistično pomemben napovednik le pri napovedovanju socialnega blagostanja, pri čemer so osebe, ki so poročale o manjšem številu napačnih odločitev, poročale tudi o višjem socialnem blagostanju.

Tabela 3. Regresijska analiza za napovedovanje emocionalnega, socialnega in psihološkega blagostanja.

korak	spremenljivke	emocionalno		socialno		psihološko	
		β	ΔR^2	β	ΔR^2	β	ΔR^2
1	Starost	-0,13**	0,04**	-0,12**	0,02**	-0,09**	0,01**
	Spol	-0,01***		-0,02**		-0,07**	
	Izobrazba	0,06*		0,04*		0,02*	
2	Aktivnost	0,06*	0,28**	0,11*	0,16**	0,04*	0,29**
	Agresivnost	-0,21**		-0,19**		-0,15**	
	Impulzivnost	-0,03**		-0,09**		-0,05**	
	Nevroticizem	-0,36**		-0,07**		-0,28**	
	Sociabilnost	0,01*		0,11*		0,15*	
4	Racionalni	0,12*	0,06**	0,05*	0,11**	0,16**	0,10**
	Intuitivni	0,07*		0,17*		0,18**	
	Odvisni	0,11*		0,12*		-0,01***	
	Izogibajoči	-0,10**		-0,15**		-0,15***	
	Spontani	0,18*		0,19*		0,14**	
3	DOI	-0,04**	0,00**	-0,17**	0,02**	-0,03**	0,00**
	Skupaj pojasnjene						
			0,38**		0,31*		0,40**

Opomba: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

::INTERPRETACIJA

Stili odločanja so se v naši raziskavi izkazali kot pomembni napovedniki emocionalnega, psihološkega in socialnega blagostanja, tudi ob nadzorovanju demografskih značilnosti in osebnostnih lastnosti. Posamezniki, ki pogosteje uporabljajo intuitivni, racionalni in spontani stil odločanja, poročajo o višjem psihičnem blagostanju, zato bi te stile odločanja lahko označili kot funkcionalne.

Glavni problem raziskave je bila povezanost med stili odločanja in psihičnim blagostanjem, pri tem pa nas je zanimalo tudi, ali imajo spol, starost in izobrazba kot bistvene demografske značilnosti kakšen vpliv na ta odnos. Rezultati so pokazali, da vključitev demografskih spremenljivk kot napovednikov ni statistično pomembno povečalo deleža pojasnjene variance blagostanja. Izobrazba in spol nista imela statistično pomembnega regresijskega nagiba pri napovedovanju nobenega vidika blagostanja, starost pa je imela statistično pomemben regresijski nagib le pri napovedovanju emocionalnega, ne pa tudi socialnega in psihološkega blagostanja, pri čemer so mlajši udeleženci poročali o višjem emocionalnem blagostanju. Če se osredotočimo še na povezavo med demografskimi spremenljivkami in stili odločanja, ki je razvidna iz korelacijske tabele, lahko opazimo, da starejši udeleženci v večji meri uporabljajo racionalni stil, mlajši pa se pogosteje poslužujejo odvisnega stila odločanja. Ti rezultati se do določene mere ujemajo z rezultati, do katerih so prišli v predhodnih študijah. Parker in sodelavci (2007) so npr. ugotovili, da sta racionalni in intuitivni stil odločanja značilna predvsem za starejše udeležence. Podobne rezultate je dobil tudi Baiocco s sodelavci (2009). Čeprav nobena od navedenih raziskav ni odkrila povezave med odvisnim stilom odločanja in mlajšo populacijo, pa jih večina dokazuje, da so starejši udeleženci nagnjeni k uporabi funkcionalnih, mlajši pa poleg funkcionalnih uporabljajo tudi nefunkcionalne stile odločanja. Glede na to, da se odvisni stil nanaša na iskanje nasvetov pri drugih, se zdi smiselno, da se mlajši udeleženci, zaradi manj izkušenj, v večji meri poslužujejo tega stila. Iz korelacijske tabele lahko razberemo tudi določene razlike v uporabljenih stilih odločanja glede na spol. Ženske so v večji meri nagnjene k uporabi intuitivnega, moški pa k uporabi racionalnega stila odločanja. Te ugotovitve se ne ujemajo z ugotovitvami drugih raziskovalcev, ki niso dokazali povezave med spolom in uporabo različnih stilov odločanja (Loo, 2000; Baiocco idr., 2009).

Blagostanje je v veliki meri odvisno od medosebnih razlik v osebnostnih lastnostih (Diener idr., 1999). Tudi naši rezultati so pokazali, da osebnost pojasnjuje do 29 % variance blagostanja. Vse tri vidike blagostanja pomembno napoveduje agresivnost, emocionalno in psihološko blagostanje napoveduje tudi nevroticizem/anksioznost, psihološko blagostanje pa poleg tega še sociabilnost. Aktivnost in impulzivno iskanje dražljajev pa se nista izkazala kot faktorja, ki bi pomembno prispevala k psihičnemu blagostanju. Nevroticizem je bil v raziskavah (Steel idr., 2008) poleg ekstravertnosti večinoma najpomembnejši napovednik blagostanja. Izmed petih velikih faktorjev osebnosti je daleč najvišje napovedoval predvsem negativno emocionalnost, zato rezultati niso presenetljivi. Nevroticizem kot osebnostna lastnost, ki se nanaša na medosebne razlike v nagnjenosti k doživljanju negativnih čustev

in zaznavanju sveta kot ogrožajočega (Zuckerman idr., 1993) lahko namreč prispeva k prevladovanju negativnih čustev nad pozitivnimi, kar vpliva na zmanjševanje emocionalnega blagostanja, ki je definiran tudi kot ravnovesje med pozitivnimi in negativnimi emocijami (Keyes idr., 2008; Lamers idr. 2011). Poleg tega nevroticizem-anksioznost vključuje tudi lastnosti kot so napetost, zaskrbljenost, prestrašenost, neodločenost, pomanjkanje samozavedi in občutljivost na kritiko (Zuckerman idr., 1993), kar bi lahko vplivalo na različne dimenzije psihološkega blagostanja. Osebe, ki so manj samozavestne in bolj občutljive na kritike imajo namreč lahko občutek, da niso uspešne pri obvladovanju okolja, poleg tega poročajo tudi o slabših medosebnih odnosih (Watson, 2000).

Agresivnost kot napovednik blagostanja je bila redkeje predmet raziskav kot ostale osebnostne lastnosti, saj se ni smatrala kot eden od velikih faktorjev osebnosti ali kot njena poddimenzija. Pomembnost agresivnosti za doživljanje nižjega blagostanja lahko poskušamo razložiti z dejstvom, da so osebe, ki poročajo o visoko izraženi agresivnosti, vzkipljive in nepotrpežljive do drugih (Zuckerman idr., 1993), kar bi lahko pomenilo, da se hitreje prepustijo negativnim emocijam. To bi lahko vplivalo na pogostejše doživljanje negativnih emocij in posledično nižje emocionalno blagostanje (Keyes, 2002). Poleg tega visoko izražena agresivnost otežuje ohranjanje pozitivnih medosebnih odnosov, kar lahko **še dodatno** znižuje področje psihološkega blagostanja. Glede na to, da je sociabilnost ena izmed komponent ekstraverstnosti (Zuckerman idr., 1993; Aluja idr., 2002) tudi ni presenetljivo, da je pomemben napovednik psihološkega blagostanja, ki se nanaša tudi na dobre medosebne odnose in obvladovanje okolja, za katere je pomembna lastnost druženja (Schmutte in Ryff, 1997).

Glavni problem raziskave je bil proučitev pomena stilov odločanja za psihično blagostanje. Pričakovali smo, da se bodo stili odločanja pokazali kot pomembni napovedniki blagostanja tudi ob nadzorovanju demografskih značilnosti in osebnostnih lastnosti. Na podlagi predhodnih raziskav (Deniz, 2006; Keyes idr. 2008; Ramanigopal, 2008; Lamers idr., 2011) smo predvidevali, da bosta racionalni in intuitivni stil odločanja kot funkcionalna stila napovedovala višje, odvisni, izogibajoči in spontani kot nefunkcionalni stili pa nižje emocionalno, psihološko in socialno blagostanje. Iz rezultatov (tabela 3) je razvidno, da stili odločanja pojasnjujejo statistično pomemben del variance vseh treh vidikov blagostanja, kljub nadzorovanju vpliva demografskih spremenljivk in osebnostnih lastnosti. Vključitev stilov odločanja kot napovednikov je pomembno povečala delež pojasnjene variance blagostanja, in sicer do 11 %.

Najmanjši delež variance pojasnjujejo stili odločanja pri emocionalnem blagostanju, in sicer 6 %, pri čemer se je kot statistično pomemben napovednik

pokazal le spontani stil odločanja. Osebe, ki so poročale o pogostejši uporabi spontanega stila odločanja so poročale hkrati tudi o **višjem emocionalnem blagostanju, kar je v nasprotju s našimi pričakovanji. Predhodne raziskave so namreč ugotovile povezanost spontanega stila odločanja z negativnimi izidi**, kot so občutek, da njihova usoda ni v njihovih rokah in sprejemanje bolj tveganih odločitev (Baiocco idr., 2009), manjše zadovoljstvo z življenjem (Deniz, 2006) ter nižje samospoštovanje (Ramanigopal, 2008). Pozitivni predznak pri spontanem stilu odločanja bi lahko pojasnili z dejstvom, da je za osebe, ki uporabljajo spontani stil odločanja značilno, da želijo čim prej sprejeti odločitev, kar lahko pomeni, da o sami odločitvi in njenih morebitnih posledicah ne razmišljajo pretirano. To jim omogoča, da ne doživljajo strahu in zaskrbljenosti nad mogočimi izidi, kar bi se lahko odražalo v višjem emocionalnem blagostanju. Še ena možna razlaga je, da uporabljamo ljudje različne stile odločanja za različne odločitve, kar bi se ujemalo s predpostavko, da bo uporabljen stil odločanja konsistenten v podobnih odločitvenih situacijah (Bruyn Martin, 2005) ter z ugotovitvami o tem, da se stili odločanja med seboj ne izključujejo (Scott in Bruce, 1995; Loo, 2000; Spicer in Sadler-Smith, 2005). V tem primeru bi bilo smiselno, da se spontani stil odločanja povezuje z višjim emocionalnim blagostanjem, saj ga osebe uporabljajo le pri odločitvah, ki zanje niso bistvenega pomena in posledično tudi v primeru negativnih izidov ne vplivajo na posameznikova čustva, ampak mu omogočajo ohranjanje pozitivne emocionalnosti.

Podobno kot pri emocionalnem blagostanju pa se je tudi pri socialnem blagostanju pokazalo, da osebe, ki poročajo o bolj pogosti uporabi spontanega stila odločanja hkrati poročajo o višjem socialnem blagostanju. Kljub temu, da je spontani stil povezan z različnimi negativni izidi (Deniz, 2006; Ramanigopal, 2008; Baiocco idr., 2009), pa očitno za psihično blagostanje ni problematično, če se posameznik hitro odloča. Glede na to, da je odločitev v življenju ogromno, je lahko pogostejša uporaba spontanega stila odločanja, vsaj pri manj pomembnih odločitvah, funkcionalna. Kot pomembna napovednika sta se pri socialnem blagostanju poleg spontanega stila odločanja izkazala tudi intuitivni in izogibajoči stil odločanja. Redkejša uporaba izogibajočega stila odločanja napoveduje višje socialno blagostanje, kar se ujema s predpostavkami, saj je bil izogibajoči stil odločanja večkrat opredeljen kot nefunkcionalen (Baiocco idr., 2009; Thunholm, 2004). Posamezniki, ki se izogibajo oz. odlašajo s sprejemanjem odločitev poročajo o nižjem splošnem in odločitvenem samospoštovanju (Mann idr., 1998; Di Fabio, 2006) in pogostejših miselnih napakah (Di Fabio, 2006). Pri soočanju s stresom niso osredotočeni na problem, nagnjeni so k izogibanju in ne iščejo socialne opore (Deniz, 2006) poleg tega pa v konfliktni situaciji niso pripravljeni sodelovati

in se raje izogibajo soočenju z drugimi (Alzate Sáez de Heredia, Laca Arocena in Valencia Gárate, 2004), kar bi lahko zniževalo socialno blagostanje, ki vključuje tudi socialno integracijo in socialno sprejemanje (Keyes idr., 2008). Izogibajoči stil odločanja je poleg tega edini stil, ki je statistično pomembno povezan z rezultatom na Vprašalniku posledic odločitev in sicer v pozitivni smeri. To pomeni, da osebe, ki poročajo o pogostejši rabi tega stila, hkrati poročajo tudi o večjem številu negativnih dogodkov, večje število negativnih dogodkov pa vpliva na nižje socialno blagostanje, kar je razvidno tudi iz regresijske tabele. Tudi rezultat, da pogostejša uporaba intuitivnega stila odločanja napoveduje višje socialno blagostanje, ni presenetljiv, saj je intuitivni stil opredeljen kot funkcionalni stil odločanja (Scott in Bruce, 1995; Nygren in White, 2005; Baiocco idr., 2009), za katerega je značilen višji optimizem, vestnost in sprejemljivost. Te lastnosti bi lahko bile povezane z višjim socialnim sprejemanjem in socialno aktualizacijo, saj lahko predpostavljamo, da so osebe, ki imajo višje izraženo sprejemljivost in optimizem, bolj zaupljive do ljudi, imajo občutek, da so ljudje bolj prijazni ter imajo na splošno bolj pozitiven pogled na družbo. Poleg tega pa naj bi ljudje, ki poročajo o pogostejši uporabi intuitivnega stila odločanja, poročali tudi o večjem zaupanju vase in v svoje odločitve (Nygren in White, 2005), kar se lahko odraža v močnejšem občutku socialnega prispevanja.

Regresijska analiza je pokazala, da psihološko blagostanje najbolj napovedujejo pogostejša uporaba racionalnega in intuitivnega ter redkejša uporaba izogibajočega stila odločanja, kar je skladno z našimi pričakovanji. Racionalni in intuitivni stil odločanja sta opredeljena kot funkcionalna stila (Parker idr., 2007). Posamezniki, pri katerih prevladujeta, naj bi bili bolj prepričani v svoje sposobnosti in naj bi imeli večji občutek samo-účinkovitosti (Nygren in White, 2005) in s tem tudi občutek sprejemanja sebe, obvladovanja svojega okolja in avtonomnosti, ki so del psihološkega blagostanja. Racionalni stil odločanja se poleg tega povezuje tudi s kompetentnim odločanjem (Bruine de Bruin idr., 2007), kar kaže na višjo izraženost obvladovanja okolja. Intuitivno odločanje pripelje do pozitivnih izidov predvsem v situacijah, ki jih zelo dobro poznamo in v katerih smo časovno omejeni (Sayegh, Anthony in Perrewé, 2004; Dane in Pratt, 2007). V tem primeru je lahko intuitivni stil ravno tako povezan z občutji obvladovanja okolja in posledično z višjim psihološkim blagostanjem. Ravno tako ni presenetljiva ugotovitev, da redkejša uporaba izogibajočega stila odločanja napoveduje višje psihološko blagostanje. Posameznik, ki odlaša z odločanjem, s takim vedenjem velikokrat povzroči še bolj stresno okolje, s katerim se je posledično težje učinkovito spoprijeti. **To pa lahko pripelje do nižjega zadovoljstva s seboj in sprejemanja sebe ter do slabših medosebnih odnosov, kar posledično znižuje psihološko blagostanje.**

Iz korelacijske tabele je razvidno, da se posledice odločitev negativno povezujejo z vsemi tremi vidiki posameznikovega blagostanja, pri čemer je povezava najnižja z emocionalnim blagostanjem. Te negativne povezave so smiselne, saj pomenijo, da so osebe, ki so poročale o manjšem številu negativnih posledic odločitev, hkrati poročale o višjem emocionalnem, socialnem in psihološkem blagostanju. Ta povezava med stili odločanja in posledicami odločitev pa je še bolj pomembna pri interpretaciji posledic odločitev kot napovedni spremenljivki emocionalnega, socialnega in psihološkega blagostanja. Rezultati kažejo, da posledice odločitev statistično pomembno napovedujejo le socialno, ne pa tudi ostalih dveh vidikov posameznikovega blagostanja. Ti rezultati sugerirajo, da negativne posledice naših odločitev vplivajo le na javni, ne pa tudi na zasebni vidik našega blagostanja. Tak rezultat bi lahko osmislili s pomočjo atribucijske teorije. Ljudje ohranjamo lastno samopodobo tudi s pomočjo tega, komu ali čemu pripišemo krivdo za posledice naših odločitev. V primeru negativnih posledic se lahko tako opremo na prepričanje o tem, da to ni bilo odvisno od nas, da nad potekom dogodkov nismo imeli vpliva ter da je do teh posledic prišlo zaradi zunanjih dejavnikov. V tem primeru lahko krivdo za negativne posledice naših odločitev pripišemo drugim ljudem ali družbi na splošno (Miller in Ross, 1975). To lahko vpliva na zmanjšan občutek o tem, da pripadamo družbi, da lahko ljudem zaupamo, saj so po naravi dobri ter o tem, da ima človeška družba pozitivno prihodnost, kar posledično zniža naše socialno blagostanje. Hkrati pa lahko zaradi tovrstnih prepričanj ohranimo pozitivna čustva in pozitivno podobo o sebi ter svoji zmožnosti, da se lahko učinkovito soočamo z različnimi življenjskimi izzivi, kar nam omogoča ohranjanje emocionalnega in psihološkega blagostanja.

Naša raziskava se je osredotočila na odnos med stili odločanja in psihičnim blagostanjem, saj lahko predvidevamo, da načini odločanja pomembno prispevajo k bolj ali manj ugodnim izidom za posameznika in posledično vplivajo na posameznikovo psihično zadovoljstvo in blagostanje. Rezultati naše raziskave so skladni z našimi predvidevanji, da stili odločanja pomembno prispevajo k pojasnjeni varianci psihičnega blagostanja. Ker so predhodne raziskave ugotovile pomembno povezanost psihičnega blagostanja z osebnostnimi lastnostmi, smo pri preverjanju odnosa med stili odločanja in psihičnem blagostanjem nadzorovali tudi možen vpliv osebnostnih lastnosti in demografskih značilnosti. Demografske značilnosti se niso izkazale kot pomembni napovedniki psihičnega blagostanja, saj pojasnjujejo manj kot 4% variance blagostanja. Osebnostne lastnosti pojasnjujejo do 29 % variance psihičnega blagostanja, kot pomembni napovedniki so se namreč izkazali trije od petih alternativnih faktorjev osebnosti. Stili odločanja so dodatno pojasnili do 11 % variance psihičnega blagostanja, pri čemer je bila njihova pomembnost različna glede

na področja blagostanja. V nasprotju s predvidevanji je spontani stil odločanja napovedoval višje emocionalno in socialno blagostanje. To neskladje s predhodnimi rezultati bi bilo smiselno bolj natančno preučiti v nadaljnjih raziskav, prav tako pa bi bilo smiselno preučiti razloge za nepomembnost odvisnega stila odločanja pri napovedovanju vseh treh vidikov psihičnega blagostanja. Raziskava torej nudi izhodišče za številne nadaljnje raziskave, ki bi omogočale še bolj natančno razumevanje odnosa med odločanjem in blagostanjem. Odločanje v vsakem primeru močno vpliva na posameznikovo življenje, zato je ključnega pomena, da vemo, kako se odločati, da bodo posledice naših odločitev prispevale k višjemu psihičnemu blagostanju.

Omeniti moramo tudi nekatere pomanjkljivosti naše raziskave, predvsem kar se tiče vzorca. Vzorec je bil pristan, saj so v njem prevladovalе ženske, visoko izobraženi in posamezniki mlajši od 45 let. Udeleženci so na vprašalnike odgovarjali preko spleta, vendar kljub nekaterim pomanjkljivostim uporabe t. i. spletnega vzorca (Smyth in Pearson, 2008), raziskave kažejo na primerljivost merskih značilnosti vprašalnikov, izpolnjenih v klasični obliki papir-svinčnik in spletni obliki (npr. Peterson, Park in Seligman, 2005). Problematična bi lahko bila tudi uporaba Vprašalnika posledic odločitev. Vprašalnik smo prevedli v namene te raziskave, morda pa bi ga bilo smiselno prirediti za naše kulturno okolje, saj je vključeval specifična vedenja posameznika, ki morda niso relevantna za naše družbeno okolje oz. se jih v naši kulturi drugače ocenjuje.

LITERATURA

- Aluja, A., García, Ó. in García, L. F. (2002): "A comparative study of Zuckerman's three structural models for personality through the NEO-PI-R, ZKPQ-III-R, EPQ-RS and Goldbergs 50-bipolar adjectives." V: *Personality and Individual Differences*, 33, Oxford: Elsevier Science Ltd., str. 713-725.
- Alzate Sáez de Heredia, R., Laca Arocena, F. in Valencia Gárate, J. (2004): "Decision-making patterns, conflict styles, and self-esteem." V: *Psicothema*, 16 (1), str. 110-116.
- Appelt, K. C., Milch, K. F., Handgraaf, M. J. J. in Weber, E. U. (2011): "The Decision Making Individual Differences Inventory and guidelines for the study of individual differences in judgment and decision-making research." V: *Judgment and Decision Making*, 6 (3), str. 252-262.
- Baiocco, R., Laghi, F. in D'Alessio, M. (2009): "Decision making style among adolescents: relationship with sensation seeking and locus of control." V: *Journal of Adolescence*, 32, Oxford: Elsevier Ltd., str. 963-976.
- Ben, L. K. in Cruz, A. P. (2009): "Intuition: An often overlooked component in organizational decision-making." Las Vegas: ASBBS Annual Conference, 1/16.
- Bruine de Bruin, W., Parker, A. M. in Fischhoff, B. (2007): "Individual differences in adult decision-making competence." V: *Journal of Personality and Social Psychology*, V/92, Washington, DC: American Psychological Association, str. 938-956.
- Bruyn Martin, L. (2005): "Survey of literature pertaining to decision making styles and individual factors." (Unpublished paper). Toronto: Defense research and development Canada, Department of national defence.
- Dane, E. in Pratt, M. G. (2007): "Exploring intuition and its role in managerial decision-making." V: *Academy of Management Review* 1/32, str. 33-54.
- Deniz, E. M. (2006): "The relationship among coping with stress, life satisfaction, decision-making styles and decision self-esteem: an investigation with Turkish university students." V: *Social Behavior and Personality*, IX/34, str. 1161-1170.
- Diener, E., Suh, E. M., Lukas, R. E. in Smith, H. L. (1999): "Subjective well-being: Three decades of progress." *Psychological Bulletin*, 125, Washington, DC: American Psychological Association, str. 276-302.
- Di Fabio, A. (2006): "Decisional procrastination correlates: personality traits, self-esteem or perception of cognitive failure?" V: *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 6, str. 109-122.
- Harren, V. A. (1979): "A model of career decision making for college students." V: *Journal of Vocational Behavior*, 14, str. 119-133.
- Jovanovic, V. (2011): "Personality and subjective well-being: One neglected model of personality and two forgotten aspects of subjective well-being." V: *Personality and Individual Differences*, 50, Oxford: Elsevier Ltd., str. 631-635.
- Keyes, C. L. M. (1998): "Social well-being." V: *Social Psychology Quarterly*, 61, str. 121-140.
- Keyes, C. L. M. (2002): "The mental health continuum: From languishing to flourishing in life." V: *Journal of Health and Social Research*, 43, Washington, DC: American Psychological Association, str. 207-222.
- Keyes, C. L. M., Shmotkin, D. in Ryff, C. D. (2002): "Optimizing well-being: The empirical encounter of two traditions." V: *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, Washington, DC: American Psychological Association, str. 1007-1022.
- Keyes, C. L. M., Wissing, M., Potgieter, J. P., Temane, M., Kruger, A. in van Rooy, S. (2008): "Evaluation of the Mental Health Continuum-Short Form (MHC-SF) in Setswana-speaking South Africans." V: *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 15, New Jersey: John Wiley & Sons, Ltd., str. 181-192.
- Kuzgun, Y. (1992): "Decision Strategies Scale: Development and standardization." V: VII. National Psychology Congress Scientific Studies. Ankara: Turkish Psychologists Association, str. 161-170.

- Lamers, S. M. A., Westerhof, G. J., Bohlmeijer, E. T., ten Klooster, P. M. in Keyes, C. L. M. (2011): "Evaluating the psychometric properties of the Mental Health Continuum- Short Form (MHC-SF)." V: *Journal of Clinical Psychology*, 67, New Jersey: Wiley Periodicals, Inc., str. 99-110.
- Loo, R. (2000): "A psychometric evaluation of the general decision-making style inventory." V: *Personality and Individual Differences*, 29, Oxford: Elsevier Science Ltd., str. 895-905.
- Mann, L., Radford, M., Burnett, P., Ford, S., Bond, M., Leung, K., Nakamura, H., Vaughan, G. in Yang, K. (1998): "Cross-cultural differences in self-reported decision-making style and confidence." V: *International Journal of Psychology*, 33, str. 325-335.
- Miller, D.T. in Ross, M. (1975): "Self-Serving Biases in the Attribution of Causality: Fact or Fiction?" V: *Psychological Bulletin*, 82, str. 213-225.
- Nygren, T. E. in White, R. J. (2005): "Relating Decision Making Styles to Predicting Self-Efficacy and a Generalized Expectation of Success and Failure." V: *Human Factors and Ergonomics Society 49th Annual Meeting*, Orlando, FL, HFES.
- Parker, A. M., Bruine de Bruin, W. in Fischhoff, B. (2007): "Maximizers versus satisficers: Decision-making styles, competence and outcomes." V: *Judgment and Decision Making*, VI/2, str. 342-350.
- Peterson, C., Park, N. in Seligman, M. E. P. (2005): "Orientations to happiness and life satisfaction: The full life versus the empty life." V: *Journal of Happiness Studies*, 6, str. 25-41.
- Ramanigopal, C. S. (2008): "Self-Esteem and Decision Making Styles of School Teachers." V: *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, 34, str. 145-150.
- Ryff, C. D. (1989): "Happiness is everything or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being." V: *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, Washington, DC: American Psychological Association, str. 1069-1081.
- Sayegha, L., Anthonyb, W. P. in Perrewé, P. L. (2004): "Managerial decision-making under crisis: The role of emotion in an intuitive decision process." V: *Human Resource Management Review*, 14, str. 179-199.
- Schmutte, P. S. in Ryff, C. D. (1997): "Personality and well-being: Reexamining methods and meanings." V: *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, Washington, DC: American Psychological Association, str. 549-559.
- Scott S. G. in Bruce R. A. (1995): "Decision-making style: The development and assessment of a new measure." V: *Educational and Psychological Measurement*, VI/55, Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc., str. 818-831.
- Smyth, J. D. in Pearson, J. E. (2008): "Internet survey methods: A review of strengths, weaknesses, and innovations." V: M. Das, P. Ester in L. Kaczmirek (ur.), *Social and behavioral research and the internet advances in applied methods and research strategies*. New York: Rutledge, str. 14-36.
- Spicer, D. P. in Sadler-Smith, E. (2005): "An examination o the general decision making style questionnaire in two UK samples." V: *Journal of Managerial Psychology*, I/II/20, Bingley: Emerald Group Publishing Limited, str. 137-149.
- Steel, P., Schmidt, J. in Shultz, J. (2008): "Refinig the relationship between personality and subjective well-being." V: *Psychological Bulletin*, 134, Washington, DC: American Psychological Association, str. 138-161.
- Thunholm, P. (2004): "Decision-making style: Habit, style or both?" V: *Personality and Individual Differences*, 36, Oxford: Elsevier Ltd., str. 931-944.
- Watson, D. (2000): *Mood and temperament*. New York, NY, us: Guilford Press.
- Zuckerman, M., Kuhlman, D. M., Joireman, J., Teta, P. in Kraft, M. (1993): "A comparison of three structural models for personality: The Big Three, the BIG Five and the Alternative Five." V: *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, Washington, DC: American Psychological Association, str. 757-768.

